

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΑ ΜΙΚΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΑΠΙΤΕ

‘Ο «θιουκιδίδειος» Ἐπιτάφιος του Περικλέους (Β 35-46), τὸ κορύφωμα τοῦ Ρητουρικοῦ καὶ Ἰστορικοῦ λόγου, τελειώνει μὲν ἔνα ἄπιτε (ἢ ἄλλως ἀποχωρεῖτε). ‘Ολοὶ οἱ ποικιλοὶ μελετητές τοῦ Θουκυδίδου ἐρμηνεύουν (ἀμφότερα) ὧς: γυρίστε στὸ σπίτι σας, πηγαίνετε, go, depart, discedite. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ συνοψίσει ὅλες τὶς ἐρμηνεῖες ποὺ δίδονται σὲ μία μόνο λέξῃ: οἰκαδε. Σημειωτέον ὅμως δτὶ οἱ μελετητές τοῦ Ἰστορικοῦ καὶ ἀναλυτές τοῦ Ἐπιταφίου αἰσθάνονται ὅβολα ἀπὸ τὴν προτροπὴ τοῦ ρήτορος καὶ τὴν θεωροῦν ἄκομψη καὶ ἀντιθαίνουσα στὴν Ἀττικὴ εὐγένεια.

Μὲ τὴν ἐρμηνεία αὐτὴ (στὸ τέλος μάλιστα τοῦ λόγου) χαλάει ἡ ὅλη εἰκόνα τοῦ Ἐπιταφίου ἢ μένει λειψή. Θὰ ἦταν ἀκόμη πιὸ ἄκομψη, ἀν ἔλεγε τὸ κείμενο οὐκ ἄπιτε; ποὺ θὰ ἐρμηνευότανε: φύγετε γρήγορα, ἔξαφανισθεῖτε.

Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ δεχθοῦμε δτὶ ἐπιδέξιος χειριστῆς ὑψηλοῦ λόγου θὰ «κατέστρεψε» ἔτσι τὸν ἐπίτευγμά του; Πιστεύω δτὶ τὸ ἄπιτε ὅχι μόνον δὲν ὑποβιβάζει τὸν λόγο ἀλλ’ ἀντιθέτως τὸν ἀναβιβάζει καὶ τὸν κορυφώνει.

Μὲ τὴν ἐρμηνεία ποὺ θὰ προταθεῖ ὁ λόγος ἐνισχύεται καὶ ἐπισφραγίζεται.

‘Ολος ὁ λόγος είκονίζει τὴν Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία σὲ ἀγαλμάτωση, δήλ. σὲ ἴδεωδη μορφή, δυναμικὴ καὶ ἀγωνιστική. Εἶναι δημοκρατία Ὄλυμπιακή. Ὁ λόγος ὅλος (ποὺ τὴν παρουσιάζει) εἶναι προβολή της, προετοιμασία ἀγώνων σὲ πολλὰ καὶ ποικίλα πεδία. Εἶναι ἀγωνιστικὴ προπαρασκευή, στήσιμο σκηνικοῦ. Ὁ Περικλῆς προδιδάσκει καὶ ἀθλοθετεῖ. Τὰ ὅθλα ἀρετῆς εἶναι μόνιμα, ὅχι κατ’ ὅρεξιν καὶ κατὰ περίπτωσιν τιθέμενα. Κεῖται καὶ περιμένονταν τοὺς ἀθλητὲς σὲ ποικίλους τομεῖς νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ ἔχωρίσουν ὡς εδδοκιμοῦντες. ‘Ολη ἡ πολιτεία ὡς κονίστρα ἐμβολιάζεται μὲν Ὄλυμπιακὴ πνοή. Πολίτης καὶ πολιτεία ἀξίζουν γιὰ τὸ ὅραμά τους ποὺ πραγματώνεται μὲ ἀμιλλα καὶ μὲ ἀνοιγμα νέων ἔκαστοτε ὁρίζοντων. Τὸ νῦν ἀνταγωνίζεται τὸ ἀει καὶ ὁρέγεται νὰ κάμει πᾶσαν γῆν ἐσβατόν.

Τί χρειάζεται μετὰ τὴν προετοιμασία καὶ τὴν τοποθέτηση τῶν ἀθλητῶν; Ἀπλούστατα: τὸ παράγγελμα. Ποίον; αὐτὸν ἐδίδετο σὲ δρομεῖς. Ἀκριβῶς τὸ ἵδιο, τὸ ἄπιτε. Μὲ τὸ ἄπιτε ὁ Περικλῆς δίδει τὸ σύνθημα γιὰ ἐκκίνηση. Τὸ ἄπιτε εἶναι κορυφαία στιγμὴ κάθε ἀγῶνος, κάθε ἀμιλλῆς (=ἄμα ἀλεσθαι).

Τὸ ἄπιτε λοιπὸν δὲν σημαίνει: ἐδῶ τελειώσαμε, πηγαίνετε καθένας στὸ σπιτάκι του, διαλυθεῖτε ἡσύχως. Δὲν εἶναι τέλος (*finis*). Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνος. Εἶναι ἡ διαχωριστικὴ στιγμὴ τοῦ βαθυσήμαντου ζεύγους λόγος-ἔργον. "Οσα ἐλέχθησαν στὰ 12 κεφ. τοῦ Ἐπιταφίου εἶναι ὁ λόγος. "Οσα ἀκολουθοῦν εἶναι τὸ ἔργον. Καὶ τί ἐνδιαφέρει περισσότερο τὸν Περικλῆ, δι λόγος ἢ τὸ ἔργον; Εἰκοσάκις περίπου στὸν εἶκοσάλεπτο Ἐπιτάφιο τονίζεται ποικιλοτρόπως ἡ σημασία καὶ ὑπεροχὴ τοῦ ἔργου, αὐτοῦ ποὺ θὰ ἀκολουθήσει μετὰ τὸ παράγγελμα ἄπιτε.

Ἡ σειρὰ ἥδη στὸν "Ομηρο εἶναι

ὅησις πρῆξις

Καὶ ὁ ἀθλοθέτης Περικλῆς (ἀθλητῆς πολιτικῶν) ἐλπίζει νὰ εἶναι ἵσόρροπος δι λόγος τῶν ἔργων. Χωρὶς τὸ ἔργον ποὺ ἀκολουθεῖ στὸ ἄπιτε (καὶ περιλαμβάνει καὶ θάντατον ὑπὲρ τῆς πόλεως) ἡ πολιτικὴ ἀρετὴ θὰ ἤταν λειψή. Τὸ ἄπιτε δὲν προτρέπει οἶκαδε ἀλλὰ Ὀλυμπόνδε.

Σημειωτέον δι τὰ ἀνωτέρα εἶναι ἀπλὴ συμπύκνωση καὶ ἐπιστέγασμα τοῦ προσφάτως ἐκδοθέντος βιβλίου μου Ὀλυμπιακὴ δημοκρατία καὶ ὅχι αὐτοτελής, εὑρεῖα διαπραγμάτευση (ποὺ ἐπίκειται) τῆς τελευταίας λέξεως τοῦ Ἐπιταφίου μὲ δλα τὰ φιλολογικὰ καὶ ιστορικὰ προβλήματα ποὺ συνεπάγεται.